

Memes. El significat com a semblança de família

Núria Alturo, Universitat de Barcelona

1. El significat com a semblança de família

El mot popular “meme” ens serveix en aquesta nota per explicar el significat com una relació de *semblança de família* entre les entitats del món a les quals ens podem referir amb una mateixa paraula. És un mot manllevat de l’anglès que també es fa servir en altres llengües, i que denota les rèpliques escrites o audiovisuals d’imatges i textos (escrits o multimodals) que es difonen a molta velocitat a través de les noves xarxes de comunicació social (Twitter, YouTube, Instagram...).

El concepte de *semblança de família*, que explicarem més endavant, no forma part de la caracterització tradicional del significat en els àmbits de la lexicologia i la lexicografia, sinó que s’ha derivat de l’experimentació psicolingüística i la reflexió filosòfica i, en general, del desenvolupament de les ciències cognitives.

L’estudi tradicional del significat de les paraules ha tendit, des de l’època clàssica, a definir el significat dels mots a partir de les propietats essencials que comparteixen les entitats (coses, esdeveniments, propietats, etc.) que denota del mot. Normalment aquestes propietats s’han descrit en termes de *components* i *condicions*: els *components* (trets semàntics, primitius semàntics) són propietats essencials dels referents a què associem la paraula (ex. MAMÍFER, CARNÍVOR i FÈLID del mot “gat”), les *condicions* són les propietats necessàries i suficients que han de tenir els referents per poder ser associats al mot que els denota (ex. un gat, per ser gat, ha de ser mamífer, carnívor i fèlid). Les definicions que aporten els diccionaris inclouen, normalment, aquestes propietats, tal com veiem en aquesta entrada del mot “gat” (dlc.iec.cat):

gat

1 1 m. [ZOM] Mamífer carnívor de la família dels fèlids, d’uns 50 centímetres de llarg, digitígrad, amb ungles retràctils, les varietats del qual difereixen pel color i per altres caràcters d’escassa importància (*Felis catus*). Els gats d’Angora i Pèrsia es distingeixen per llur pèl llarg i sedós. Tenir set vides com els gats. Els gats sempre cauen de potes.

Òbviament, hi ha propietats dels gats que no són una part necessària de la definició del mot "gat", com ara que siguin nets, que siguin animals independents, que tinguin característiques diferents segons el tipus, etc. Aquestes propietats depenen de factors contextuals i formen part del nostre coneixement del món, del que sabem sobre els gats, però no les considerem propietats essencials del concepte "gat".

Als anys setanta del segle XX, els resultats d'alguns experiments psicolingüístics van fer que es replantegés la concepció clàssica del significat. Psicòlegs com Eleanor Rosch van demostrar empíricament que algunes categories s'organitzaven al voltant dels membres més "típics" de la categoria, i no en funció d'una llista de propietats essencials. Un animal mamífer, carnívor i fèlid el considerarem un gat si s'assembla a la idea que tenim del que és un gat, però com més s'allunyi d'aquesta idea, més improbable és que el considerem un gat (per això se'ns fa difícil anomenar "gat" un tigre, per més que el tigre també sigui mamífer, carnívor i fèlid).

La relació entre tots els animals a què ens referim amb el mot "gat" és una relació de **semblança de família**. Aquest concepte l'havia proposat el filòsof Ludwig Wittgenstein, cap a finals dels cinquanta, per explicar el cas de mots com "joc". Podem dir que un joc "és una activitat regulada per regles en la qual la gent competeix per divertir-se". Però no tots els jocs són competitius (jugar amb un nen petit amb una cançó de falda), ni es fan per diversió (l'exèrcit utilitza els jocs de guerra per entrenar la tropa). El que comparteixen tots els jocs és una mena de **semblança de família**. Igualment, no tots els animals mamífers, carnívors i fèlids són gats; el que comparteixen tots els animals que anomenem gat és una mena de semblança de família.

També en el cas dels memes, no podem dir que hi hagi un conjunt de propietats necessàries i suficients que comparteixin tots els memes. El que trobem, més aviat, és una relació de semblança de família entre tots els memes que es desprèn de la idea prototípica de meme que tenen els parlants. El meme prototípic és una imatge amb text que es difon ràpidament a les xarxes i té una vida efímera, però no tots els memes coincideixen amb aquest prototipus, com mostrem tot seguit. Quan un meme s'allunya del prototipus, ens hi referim amb una forma lingüística més complexa (*meme mort*, *meme perpetu*), igual que ho fem amb els membres menys prototípics d'altres categories (*cullera de postres*, en contrast amb el nom *cullera*).

2. Els memes

Hi ha algunes característiques que es poden atribuir de manera general a tots els memes (a), però, com veurem (b, c, d), alguns memes tenen propietats que altres memes no tenen.

- (a) Els *memes* sempre es popularitzen a través de versions

ORIGINAL

MEME (versió 1)

MEME (versió 2)

MEME (versió 3)

MEME (versió 4)

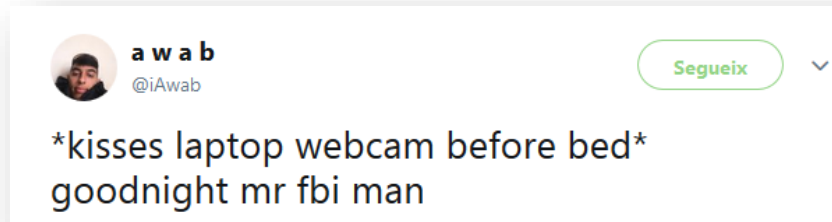

- (b) Molt sovint els *memes* són imatges amb textos, però no sempre

- a. Meme d'imatge amb text

b. Meme de text sense imatge

c. Meme de vídeo sense text

<https://www.youtube.com/watch?v=MSENH3FE2As>

- (c) Els memes són efímers gairebé sempre (i quan deixen de ser productius esdevenen memes morts, 'dead memes'), però si es construeixen de manera poc transparent, o no són fàcils de copsar a primer cop d'ull, poden sobreviure i seguir sent productius (en aquest cas, són memes perennes o perpetus).

a. Meme mort

Original:

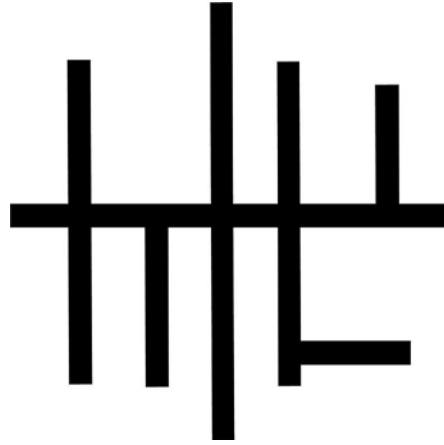
<https://www.youtube.com/watch?v=8vJiSSAMNWw>

Polònia:

<https://www.youtube.com/watch?v=3I4caEW9Vs4>

(min 2:06)

b. Meme perpetu

- (d) Els memes poden aparèixer en llocs inesperats, però no sempre ho fan

En aquest vídeo, el meme apareix de forma inesperada al darrere d'una porta de la pel·lícula Sreck.

<https://www.youtube.com/watch?v=Kl2Llz708xM>